

לשוב לאמנה את העצמות

רון טירה

רשימת הליקויים שנתגלו במלחמת לבנון השנייה אמנם ארוכה, אך שורש הכישלון במערכה נטוע בניוון שחל בתפיסתה של ישראל את בניין הכוח והפעלתו. מאמר זה עוסק בניוון בבניין הכוח ובתפיסת הפעלתו, ניוון שנגרם בחלקו בהיסח הדעת ובחלקו הוא תוצר של החלטות שנתקבלו במחשבה תחילה. אסקור את השינויים בבניין הכוח ובתפיסת הפעלתו בתקופה שקדמה למלחמה; אבחן את הרעיונות המערכתיים שאומצו למלחמה ונבעו משינויים אלה; אעמוד על התוצאות הלא מספקות שהניבה הפעלת הכוח במלחמה; אדון ברעיונות מערכתיים חלופיים להפעלת הכוח (אם היו כאלה) שעמדו לרשות ישראל לאחר חטיפת שני החיילים ב-12 ביולי 2006; ואציג את הכיוונים לעתיד.

שלוש מדרגות הניוון בבניין כוחו של צה"ל

מדרגת הניוון הראשונה טמונה בהערכה שרווחה בעשור האחרון, ולפיה הסבירות למלחמה עם המדינות בעלות הגבול המשותף ("המעגל הראשון") נמוכה, ועיקר האיום נובע ממדינות כמו איראן ("המעגל השני-שלישי") ומהפלסטינים ("המעגל הפנימי"). לפיכך הקצאת המשאבים, האימונים ותפיסת הפעלת הכוח הוסטו מהמעגל הראשון לשני ולמעגל הפנימי. אוגדה סדירה ואוגדות מילואים נסגרו, תכניות רכש בוטלו ומערך המילואים לא אומן במתארי עצימות גבוהה, כשחלק מעוצבות המילואים נתקלו במלחמה – אחרי ארבע ואף שש שנים ללא אימון – במתארים הרלבנטיים למלחמה במעגל הראשון.

רון טירה, היה בעבר ראש מדור בלהק המודיעין של חיל האוויר.

גרסה קודמת של מאמר זה פורסמה בהארץ, 15 בספטמבר 2006.

למעשה (גם אם לא ביעדיה המתכוננים) על נטילת יוזמה לשם כפיית יעדים מדיניים, שכן ספק אם מערכה באש בלבד תביא כל יריב לידי אובדן שיווי המשקל ולתחושת מצוקה ותבוסה, כך שהוא יבקש הפסקת אש או ייכנע. זאת ועוד, שלילת היכולת עקב שלילת התפיסה של העברת המלחמה לעומק שטח האויב עלולה במקרים רבים למנוע הכרעה גם במערכות שמטרתן מניעת שינוי, ועלולה עקב כך להביא מלחמות לידי סיום ללא תוצאה מובהקת, או לגרום להתארכות המלחמות הרבה מעבר למוכר לנו מהעבר, על כל המשמעויות הנגזרות מכך למשק המדינה ולחברה הישראלית.

המדרגה השלישית בניוון בתפיסתה של ישראל את הפעלת הכוח הייתה אימוץ נלהב מדי של התפיסה האמריקנית המכונה effects based operations (EBO), דהיינו "מבצעים מכווני תוצא". מטרת ה-EBO היא לשתק את יכולת הפעולה של היריב, בניגוד להשמדת כוחותיו, וזה באמצעות

המדרגה השנייה של הניוון, נבעה מהמחשבה שאם בכל זאת תפרוץ מלחמה במעגל הראשון, ישראל תהיה מעוניינת רק במניעת שינוי, ולא ביצירת שינוי, ולכן די לנו בבלימת האויב באמצעות אש מדויקת על גבולותינו, ולכן פוחתת חשיבות השטח והתמרון הקרקעי לעומק מערכי האויב. התפיסה הייתה בנוסח של מספיקה לנו "משטרת גבולות עשירה בנשק מדויק", והתעמס הצורך בטורי השריון הנעים בכבדות לעבר ערי האויב. גישה זו משתקפת במידה רבה גם בדוח הוועדה מטעם שר הביטחון לתפיסת הביטחון של ישראל, בראשות דן מרידור, שהגישה את מסקנותיה מוקדם יותר השנה. אך הביטחון הוא המשך המדיניות באמצעים אחרים ומטרתו לעיתים לכפות שינוי או תוצאה מדינית. מי שמעוניין רק בהשמדה של טנקי אויב המתקרבים לגדרותינו, עוסק באבטחת המדינה ולא בביטחונה.

תפיסת המערכה ממוקדת-האש מוותרת

הרעיון המערכתי האמור נדחה בידי האמריקנים והאירופים, שבלמו תקיפה מסיבית יותר של תשתיות בלבנון. הפעלת הכוח נגד מדינת לבנון גם פגעה בהזדהות הנוצרים והדרוזים בלבנון עם רצונה של

תהיה המערכה שבפתח שונה מקודמותיה. בשל שלושת מדרגות הניווט האמורות כשלה ישראל בהבנת טבעה של מלחמת לבנון השנייה ובעיצובה, וגיבשה רעיונות מערכתיים שמלכתחילה נדונו לכישלון.

הניסיון ליישם את רעיונות ההלם והמורא והמבצעים מכווני התוצא מול ארגון גרילה כמו חזבאללה דומה לניסיון לשבור לאמבה את העצמות - הפעלת כוח שאינה רלבנטית לנסיבות, לעובדות ולטבע המערכה

ישראל לפרק את חזבאללה מנשקו. יתר על כן, לאחר חטיפת החיילים הישראליים יצאו סעודיה, מצרים ומדינות סוניות נוספות נגד חזבאללה השיעי, תיארו אותו כגורם לחוסר יציבות והסכימו למעשה עם יעדי המבצע של ישראל. ואולם הפגיעה במדינת לבנון הציגה את הסכסוך כישראלי-ערבי, והגורמים הסונים נסוגו מעמדתם הקודמת, לפחות בפומבי. לפיכך עד מהרה נטשה ישראל את רעיון המערכה באש נגד מדינת לבנון, גם אם לא הצהירה על כך והפקודות הרשמיות לא שיקפו זאת.

הרעיון המערכתי השני שאימצה ישראל היה ניהול מערכה דלת-חיכוך ועתירת-אש מדויקת נגד חזבאללה, בהתבסס על רעיונות ההלם והמורא וה-EBO. אלא שארגון גרילה אינו מבנה מערכתי בעל צמתים קריטיים המתאימים להפעלת אפקטים, ואיסוף המודיעין על מבנהו מורכב בהרבה לעומת איסוף המודיעין על עץ המפקדות של צבא סדיר. לחזבאללה מבנה "שטוח" יחסית, מבוזר, והוא מורכב מרשת של מרחבים הפועלים באופן כמעט אוטונומי, ובלי צורך – בדרך כלל – בהנעת כוחות או בהובלת אספקה. הלוחמים, אמצעי

ישראל פעלה במבצע "שינוי כיוון" לאורם של שני רעיונות מערכתיים, שהשתקפו בפקודות המבצע. **הרעיון הראשון** היה לנהל מערכה באש נגד מדינת לבנון כדי לגרום שהיא תפרק את חזבאללה בעברונה. ואכן בראשית הלחימה הטילה ישראל את האחריות לחטיפת שני החיילים על ממשלת לבנון ותקפה יעדים כמו שדות התעופה של חיל האוויר הלבנוני, בתי זיקוק ומתקני דלק וגז של לבנון, גשרים במבואות ביירות ובתוכה וכיוצא באלה. ואולם במהרה התברר מה היה על מקבלי ההחלטות להעריך מראש, שגם אם תיצור ישראל מוטיבציה אצל ממשלת לבנון, אין לה הכוח הפוליטי להתעמת עם חזבאללה ועם פטרונים, איראן וסוריה, ושלחץ על ממשלת סניורה עלול לגרום להתפרקותה ולפגוע באינטרס של ישראל – הנבטת ניצני דמוקרטיה פרו-מערבית בלבנון. לסניורה, לאל-חירי הבן ולעמיתיהם הסונים היה עניין להחליש את חזבאללה כבר לפני המלחמה, בעקבות רצח חירי ו"אינתיפאדת הארזים", אך הם הגיעו למגבלות הכוח הפוליטי שלהם ואף נאלצו לכלול בממשלה ניצגים של חזבאללה.

פגיעה במפקדות, בתקשורת וברכיבי מפתח אחרים. צורתם ה"מזוקקת" ביותר של ה-EBO הייתה בקמפיין "ההלם והמורא" (shock and awe) שפתח את מלחמת המפרץ השנייה. ואולם האמריקנים השתמשו ב-EBO כהכנה לפעולת כוחות הקרקע, ולא כתחליף לה. גם לנוכח שליטתם ב-EBO לא ויתרו האמריקנים על תפריט מאוזן של כוחות ותפיסות פעולה. יתרה מזו, אפילו הקולונל ג'והן ווארדן (איש חיל האוויר של ארצות הברית), מחבר הספר *The Enemy as a System* שבו בוטא לראשונה רעיון ה-EBO, גרס שיש שלושה תנאי סף להפעלתם: הראשון, שהאויב בנוי כמערכת; השני, שלמערכת יש צמתים קריטיים; והשלישי, שמערכת האויב וצמתיה הקריטיים מוכרים לנו היטב.

על רקע הרעיונות הללו היו מי ששגו באשליות שאפשר לנהל מלחמה בחיכוך מזערי ובמחיר נמוך. וכך עם מטען שלוש מדרגות הניווט יצאה ישראל למלחמת לבנון השנייה. אבל בניגוד לכל התפיסות האמורות לעיל, מלחמה זו גם נערכה במעגל הראשון. ישראל גם ביקשה לחולל באמצעותה שינוי בלבנון, והיא גם התנהלה נגד גרילה שאין לה מערכת עם צמתים קריטיים, והיכרותנו עם המבנה שלה מוגבלת.

התפיסה השגויה להפעלת הכוח במלחמה

קארל פון קלאוזביץ טען שהמשימה השנייה בחשיבותה הניצבת לפני הדרג המדיני והצבאי בכל מלחמה (לאחר הגדרת היעד המדיני), היא הבנת טבעה הייחודי ועיצובה בהתאם, שהרי אין שתי מלחמות דומות. לטענתו, השאלה העיקרית שהמדינאי והמצביא צריכים לשאול את עצמם היא, במה

שהאש הצטברה למסה הקריטית הנדרשת כדי להכריע, לבין המקרה של ישראל.

היעדר רעיון מערכתי קוהרנטי להפעלת הכוח הקרקעי

מאוחר מדי בלחימה הוכנסו גם כוחות קרקע, אך הופעלו בהססנות ובהפכפכות ובעיקר בלי רעיון מערכתי מגובש. הכוח הקרקעי הופעל בדרך של פשרה בין הגישה של אי-הפעלת כוח קרקעי בכלל לבין הגישה של הפעלתו המסיבית, כלומר הפעלת "קצת" כוח קרקעי. פשרה רעה זו גם גרמה לצה"ל נפגעים וגם לא יכלה מלכתחילה להשיג תוצאה מערכתית כלשהי. ואכן לא ברור לאיזו תוצאה מערכתית מצפים מהפעלת כוחות בהיקף גדודי בבינת ג'בייל או במארון א-ראס, או מהפעלת כוחות חטיבתיים בעומק של שניים עד שלושה קילומטרים מהגבול לשם הריסת עמדות נטושות של חזבאללה, ואפילו לא מהפעלת כוחות אוגדתיים בעומק של 10-15 קילומטרים ולרוחב חלק מהחזית בלבד. והרי אין פעולות אלה מספיקות אפילו כדי להרחיק את הרקטות קצרות הטווח או ליצור אפקט מדיני רציני.

חזבאללה הפעיל בדרום מאות לוחמים בלבד ולכן הוא לא היה מסוגל לעמוד במאמץ מתמשך של כמה יממות בכמה מוקדים, ולו בגלל חוסר היכולת של קומץ לוחמיו לישון ולהתמודד בחזית רחבה. ואולם צה"ל שיחק לידי חזבאללה בכך שהפעלת כוחות הקרקע נעשתה בדירוג ותוך כדי עצירות, כך שהתאפשר לו לנוח, לרכז כוחות, ליזום ולהפתיע. בכלל, הפעלת עיקר הכוח של צה"ל הייתה בנאלית וצפויה, בתנועה טריוויאלית מדרום לצפון. חזבאללה

השמדה רק של עשרות מטרות איכותיות וכ-200-300 הרוגים לחזבאללה (לא כולל הרוגי חזבאללה בקרבות הקרקע). בשל טבע המערכה נגד ארגון גרילה שאינו מתקבץ בדרך כלל למטרות נהירות, הרוב המכריע של התקיפות מן האוויר והפגזים שנורו לא היה אפקטיבי. תמונה זו התגבשה בשלב מוקדם של המערכה ולאחר שבוע או שבועיים, אחרי 3,000 גיחות ו-30,000 פגזים, היה אפשר לעצור ולבחון מחדש את הרעיונות המערכתיים. לא ברור מה היה פשר הדבקות ברעיונות מערכתיים שבמובהק אינם נושאים פרי.

רעיון המערכה באש בלבד בלי פעולה קרקעית טרם הוכח ובוסס ורשם עד עתה רק הצלחה אחת, בקוסובו. ואולם הנסיבות של מלחמת לבנון השנייה שונות מאוד מאלה של המערכה בקוסובו. שם פעלו האמריקנים נגד מערכת של מדינה ריבונית וצבאה, ואילו ישראל פעלה מול ארגון גרילה בחתימה נמוכה, ובעל רמת רגישות בינונית-נמוכה לפגיעות במדינה המארחת אותו. ידענו גם, או שהיינו צריכים לדעת, שהרג כמה מאות אנשי חזבאללה ופגיעה בחלק ממחסני הארגון ומתקניו מהווים מנוף מדיני מוגבל על מקבלי ההחלטות בדמשק ובטהרן. ואכן עד עתה לא נראה שהמלחמה הניבה שינוי בסיסי בעמדות ובאסטרטגיה של דמשק ושל טהרן כלפי חזבאללה ולבנון. בנוסף, האמריקנים פעלו בקוסובו בלי לספוג פגיעות, בעוד הירי של חזבאללה על יישובי צפון ישראל הפך את המהלומות להדדיות ואת ישראל לרגישה אף היא להתמשכות הלחימה. גם קשה להשוות בין הנסיבות הדיפלומטיות והרגישות הנמוכה לגורם הזמן במקרה של קוסובו, שבו הפעילה ארצות הברית כוח במשך כמעט 80 יום, עד

הלחימה והאספקה פרוסים מראש בשטח ונטמעים בחתימה אפסית ביישובים או ב"שמורות טבע" (מערכות של בונקרים מוסווים בוואדיות). זאת ועוד, לחזבאללה אין "מרכז כובד מבצעי" שפגיעה בו תביא לידי קריסת יתר אברי הארגון, ללא צורך בהשמדתם הפרטנית. הניסיון ליישם את רעיונות ההלם והמורא והמבצעים מכווני התוצא מול ארגון גרילה כמו חזבאללה דומה לניסיון לשבור לאמבה את העצמות – הפעלת כוח שאינה רלבנטית לנסיבות, לעובדות ולטבע המערכה.

לכאורה, הפעלת מבצעים מכווני תוצא היוצרים אפקט של שיתוק היריב עשויה לשחרר מהצורך לעסוק בציד פרטני של משגרי רקטות בודדים, אבל בפועל, בשל האופי המבוזר והאוטונומי של מערך האש של חזבאללה, זו הייתה משימה מרכזית. ואולם ידענו שהמודיעין ומערכי האש הצה"ליים (חיל האוויר והתותחנים) נכשלו במשך שנים בציד משגרי קסאם בפאתי בית חנון, ושם המרחב מצומצם, מישורי ונגיש. ואכן ערב מלחמת לבנון השנייה נפלו בנגב המערבי מאות קסאמים וברובם המכריע של המשגרים לא הצליח צה"ל לפגוע באמצעות אש מנגד. לא הייתה אפוא סיבה להניח שבאמצעות מערכה באש בלבד יושגו תוצאות טובות יותר מול מערך הרקטות של חזבאללה לטווח הקצר והבינוני, הפרוס בעומק עשרות קילומטרים בלבנון בשטח הררי עם תכסית מיוערת ועם יישובים.

רעיון המערכה באש כשל גם במונחי הצלחה בהשמדת אויב (BDA – Battle Damage Assessment), במונחי הצלחה ביישום האש וביחס העלות/תועלת, כשלמעלה מ-15,000 גיחות של חיל האוויר ו-150,000 פגזים שירו התותחנים הניבו

התוצאות הבלתי מספיקות של הפעלת הכוח

מוקדם מדי להעריך את התוצאות המדיניות ארוכות הטווח של המלחמה ועדיין אי אפשר להעריך אם הונעו בלבנון זרמים תת־קרקעיים העשויים להניב פרי בעתיד. לבנון עברה זעזוע, אך עדיין אי אפשר להעריך את האדוות הפוליטיות והחברתיות שייצור. עם זאת, מבחינתה של ישראל הסתיימה המערכה עם השלכות חמורות, הנחלקות לשנים: התוצאות הישירות של הפעלת הכוח; והתוצאות העקיפות.

התוצאה הישירה של הניווט בבניין כוחו של צה"ל ובתפיסת הפעלתו ושל אימוץ הרעיונות המערכתיים הנובעים מכך, הייתה אי־הצלחה לפגוע, לדכא או אפילו לשבש מהותית את פעילות חזבאללה במדדים העיקריים של המודל המערכתי שחזבאללה בחר לאמץ. ואכן מערך האש של חזבאללה

גורמים שעקבו אחר מהלך המלחמה עלולים להסיק - בצדק או בטעות - שצה"ל של היום אינו צה"ל של העבר, והחייל הישראלי חלש ומתקשה להתמודד עם קשיי הקרב

המטיר על ישראל לקראת סוף המלחמה מעל 200 רקטות ביום, לאחר שבפתיחת המלחמה שוגרו כ-100 רקטות ביום (אף שהתמהיל השתנה "לטובת" הרקטות קצרות הטווח). הכוחות הלוחמים של חזבאללה המשיכו להילחם ולגרום לצה"ל אבדות, וגם במרבית הקרבות שבהם הפסידו, הם לא קרסו ולא

נוצרה בעיית אספקה, שהרי השטח לא טוהר. אם להשתמש במילותיו של קספר ויינברגר על וייטנאם, הרי גם הנהגת ישראל ביקשה מחייליה רק "להיות שם", אך לא לנצח. יודגש כי הכניסה לשטחי דרום לבנון מחייבת מעבר ב"שטחי ההריגה" שהכין חזבאללה ולכן היא המסוכנת ביותר וגובה את המחיר הכבד ביותר בהרוגים, ולפיכך יש להבין במדויק מה מטרת הכניסה. יתרה מזו, משך השהות בשטח ואסטרטגיית היציאה ממנו לא היו תלויים בנו אלא בנכונות חזבאללה להגיע להסכם על תנאי כניסת צבא לבנון ויוניפי"ל לשטח.

צה"ל חשב במערכה זו במונחי קבלנות מטרות ואש ולא הפעיל את כוחות הקרקע באופן הדינמי שהקנה לו את ניצחונות העבר – זיהוי חולשות היריב, הפתעה, הונאה, תמרון בעומק, הוצאת היריב משיווי משקלו, ניצול הצלחה והתמדה בלחץ. אין להקיש ממערכות עם צבאות סדירים על התמודדות עם גרילה הפועלת באמצעות תאים אוטונומיים ואין לה "מרכז כובד מבצעי"; למשל, אין במקרה של גרילה משמעות רבה לניתוק קווי אספקה או לכיתור הדרג האופרטיבי הראשון. אבל לכל מערך, גם למערך של גרילה, יש נקודות תורפה. האסטרטג הסיני סון טסו טען שמטרתו של המצביא היא לכפות על יריבו את אופי המלחמה שבו יש לו יתרון יחסי, ואין להיגרר למלחמה בעלת אופי שבו היתרון היחסי הוא של היריב. אם הדבר אינו אפשרי, טען סון טסו, יש להימנע מהקרב. ובלשונו של קלאוזביץ, במלחמה יש לתקוף את תכניות היריב. ישראל שיחקה לידי חזבאללה וניהלה מערכה שהתאימה לתכניותיו וליתרונותיו, כך שמלכתחילה כמעט לא הייתה לה האפשרות לנצח בה.

הופתע אולי מהעילה ששימשה את ישראל לצאת למלחמה, אך משזו החלה, הפעלת הכוח נעשתה במקום ובשיטה שהמחזו חזבאללה (חוץ מהאיגוף האנכי ערב תום הלחימה, שהיה יותר סמלי מיעיל).

צה"ל חשב במערכה זו במונחי קבלנות מטרות ואש ולא הפעיל את כוחות הקרקע באופן הדינמי שהקנה לו את ניצחונות העבר

אנשי חזבאללה נהגו לתת לכוחותינו לחלוף על פניהם כשהם מסתתרים "בשמורות הטבע" ובמקומות אחרים, ואז להמשיך בירי הרקטות לעבר ישראל ובפעולות גרילה נגד הדרגים האחוריים של כוחותינו. לפיכך כל תנועה של כוחות לעומק לבנון הייתה חייבת להיות מלווה בטיהור יסודי של כל השטחים הבנויים והפתוחים שנתפסו. ספק רב אם הכוחות שגויסו הספיקו למשימה זו וגם לקיום עתודות למקרה של הידרדרות בחזיתות נוספות.

הפעלת הכוח הקרקעי התמוהה ביותר הייתה ב־60 השעות האחרונות ללחימה. כוחות הקרקע הוטלו ללחימה לאחר שהסתיימה המערכה המדינית (החלטת מועצת הביטחון 1701), כלומר היא לא נעשתה להשגת מטרות מדיניות. הכוחות הוכנסו לשטח בלי לטהר אותו, כלומר לא לשם פגיעה במערך האש או במערך הלוחם של חזבאללה. הכוחות הגיעו להפסקת אש כשהם שזורים בכוחות האויב. עקב כך

כיצד היה אפשר להפעיל את הכוח?

כדי לנתח איזה טבע מערכה ואילו רעיונות מערכתיים הייתה ישראל צריכה לאמץ לנוכח חטיפת החיילים ב-12 ביולי 2006, עלינו לשוב ולאבחן את תפיסת בניין הכוח והפעלתו של חזבאללה, ואת הרעיון המערכתי שבו הוא בחר. חזבאללה הקים שני מערכים מקבילים: הראשון, מערך רקטות מבוזר ואוטונומי, שאין לו "מרכז כובד" והפועל בחתימה נמוכה, וזה מחד גיסא יוצר לחץ על ערי ישראל ומאלץ אותה לפעולה מידי, ומאידך גיסא, מערך הרקטות לטווח קצר אינו ניתן לשיתוק, לדיכוי או להשמדה באמצעות אש מנגד ובפרק זמן סביר, אלא רק באמצעות תפיסת השטח והשמדה שיטתית של כל משגר ומשגר. המערך השני, שהוקם במקביל, הוא מערך לוחם, אף הוא מבוזר, אוטונומי ובלי "מרכז כובד מבצעי", המורכב הן מביצורים והן מכוחות גרילה בחתימה נמוכה, שמטרתו להפוך הן את תפיסת השטח וטיהורו והן את השהייה בשטח והעברת אספקה אליו למתירים ויקרים מאוד בחיי אדם.

שני המערכים האלה נועדו לפעול בהסתתרות ובהימנעות סלקטיבית ממגע גם עם כוחות קרקע, לתת לכוחות צה"ל לחלוף, ואז להמשיך בירי רקטות לעבר ישראל ובפעולות גרילה נגד הדרגים האחוריים. לפיכך כל תנועה של כוחות ישראליים לעומק לבנון אינה יכולה להתבסס על תפיסת השטחים השולטים תוך הימנעות מכניסה ליישובים ול"שמורות הטבע", אלא הייתה חייבת להיות מלווה בטיהור יסודי של השטח.

חזבאללה עיצב מערכה שבה ישראל יכולה לכאורה רק לבחור איזו בטן רכה שלה

קילומטרים), וכשהשיגו אותם הם נעצרו ביוזמתם. העצירה של צבאות ערב אפשרה לצה"ל להתארגן, לצאת למתקפת נגד ולנצח בקרב. מאז 1973 לא אותגרה ישראל במלחמה כוללת. התפיסה בדבר עליונותה הצבאית של ישראל היא שיצרה את התנאים להסכמי השלום עם מצרים ועם ירדן, לתהליך השלום עם הפלסטינאים ול-33 שנות שקט ברמת הגולן, והיא שאפשרה

ברחו. מערך הפיקוד והשליטה של חזבאללה המשיך לתפקד בכל מהלך המלחמה. רוח הלחימה של חזבאללה נותרה ברובה איתנה, ואין סימנים לכך שהרצון המדיני שלו נסדק באופן בלתי הפיך.

חזבאללה העדיף אמנם להגיע להפסקת אש, אך זאת מתוך רצון מוצדק לשיטתו "לנעול את רווחיו", כלומר להפסיק את הלחימה בשלב שבו הוא ממקסם את כוחו

חזבאללה עיצב מערכה שבה כל שנות לישראל הוא לבחור איזו בטן רכה שלה לחשוף: הימנעות מפעולה קרקעית וחשיפת רגישותה לפגיעות בעורף, או כניסה ללבנון וחשיפת רגישותה לאובדן חיילים

לישראל לקיים כלכלת שלום וחברת שפע ורווחה על אף היעדר שלום. בזכות עליונותה הצבאית הפכה ישראל לנכס אסטרטגי של ארצות הברית, שמשתלם להשקיע בו במצטבר כמאה מיליארד דולר סיוע, ולהעמיד לרשותו ערבויות של עוד עשרות מיליארדים, את מיטב אמצעי הלחימה ומטרייה מדינית.

ואולם הדרך שבה התנהלה, הסתיימה, ונתפסת מלחמת לבנון השנייה העלולה להשפיע על תפיסת העליונות הצבאית הישראלית, ולכך עלולה להיות השפעה על היבטים רבים של המציאות שאנו חיים בה מאז 1967. קשה לחזות כוונות מדיניות עתידיות ולהעריך את הסבירות למלחמה; אך נראה שבעקבות מלחמת לבנון השנייה, לפחות חלק מהגורמים הרלוונטיים עלולים להעריך שאפשר להתמודד עם ישראל בשדה הקרב ולסיים עם הישג, לפיכך נראה שהונמכו החסמים בפני מלחמה נוספת במזרח התיכון.

ונתפס כמנצח, ולא מתוך מצוקה או על סף קריסה. ואכן בראיית חזבאללה ובראיית מקצת גורמים ערבים אחרים שעקבו אחר המלחמה, חזבאללה ניצח בקרב.

העובדה שכמה מאות לוחמי חזבאללה התייצבו בשדה הקרב מול ארבע אוגדות וחיל האוויר וסיימו "בעמידה" ובפגיעה כואבת בכוחות צה"ל עלולה גם להנביט למלחמה תוצאות עקיפות מדאגות. מקצת הגורמים שעקבו אחר מהלך המלחמה עלולים להסיק – בצדק או בטעות – שצה"ל של היום אינו צה"ל של העבר, והחייל הישראלי (והמערכי בכלל) חלש ומתקשה להתמודד עם קשיי הקרב. קשה להפריז בחשיבות השקפה זו, אם תתבסס. מאז 1967 מתנהל המזרח התיכון תחת התפיסה של עליונות צבאית ישראלית מוחלטת, ולכן מאז 1967 לא אותגרה ישראל ברצינות. ואכן ב-1973 הציבו לעצמם המצרים והסורים יעדים אופרטיביים צנועים (הבקעה של כעשרה

משיווי המשקל. יש לדעת כי לחלופה זו שני חסרונות מובנים: ראשית, אין לה אסטרטגיית יציאה מוצלחת, כשמצד אחד הישארות בשטח שוחקת, ומן הצד האחר נסיגה עלולה להשיב את המצב לקדמותו; ושנית, מחירה יקר בחיי אדם, שכן האופי המבוזר והאוטונומי של חזבאללה והיעדר "ליבה מבצעית קריטית" שפגיעה בה מביאה לידי קריסת שאר המערך, אין מנוס מכניסה שיטתית לקרבות פנים אל פנים בתוך כל אחד ואחד מביצוריו.

היערכות לעתיד

כדי לנצח במלחמה הבאה יש לתחקר תחקיר אמת את המלחמה הקודמת, להתבונן בעיניים מפוקחות במציאות – כפי שהשתנתה לרעה בעקבות המלחמה – ולפעול מיד לתיקון ולהיערך לקרב הבא. אם יאפשרו לחדות הכישלון להתעמעם, אזי לא נלמד ולא נשתפר.

ראשית, חייבים לשמר את היכולת להילחם בהתאם לתורת המלחמה הקלאסית, כשבניין הכוח ותפיסת הפעלתו חייבים לשוב ולבטא איזון

מתמשך בין הזרועות והחילות, ואיזון בין האש, התמרון והמיגון. חייבים לשוב ולתת משקל ראוי לשטח, הן בהגנה והן בהתקפה. אין ספק שהעולם משתנה ועמו גם בניין הכוח הצבאי ותפיסת הפעלתו, אך מסוכן להטמיע שינויים דרמטיים על בסיס תיאוריות שטרם הוכחו. דוגמאות לבניין כוח על בסיס תיאוריות לא מוכחות הן: הגישה האמריקנית משנות החמישים של המאה העשרים, ולפיה בעידן הנשק הגרעיני אין עוד צורך בצבא קונבנציונלי חזק, גישה שהתבררה כשגויה בשנות השישים; הגישה

לבנון ולצאת למבצע נועז, תודעתי והחורג מטווח הציפיות של חזבאללה, למשל מבצע משולב גדול בעומק לבנון, בבקעת הלבנון. ג. אם בכל זאת ישראל מתעקשת לצאת להתמודדות ישירה ומלאה עם חזבאללה, אזי התמודדות כזאת יכולה להיעשות רק בדרך של כניסה מודעת למלכודת שטמן חזבאללה, אך לעשות זאת, ראשית, במלוא העוצמה ולא בהפעלת כוח הדרגתית,

ושנית, דרך הדלת האחורית ולא בתנועה טריוויאלית מדרום לצפון. לפיכך החלופה הזאת הייתה צריכה להתבסס על הפעלת מקסימום החיכוך והכוח הצבאי לגווניו במינימום זמן. בהפעלת חלופה זו היה צורך בגיוס מידי של מילואים בהיקף מספיק כדי להיכנס לעומק של עשרות קילומטרים ולטהרם. היה צורך בהפעלה מפתיעה של הכוחות, לרבות איגוף שטחי ההריגה הסמוכים לגבול, התקדמות רציפה בצירים בלתי צפויים, פעולה מסיבית בעומק החזית ובעומק האסטרטגי של חזבאללה והוצאתו

לחשוף: הימנעות מפעולה קרקעית וחשיפת רגישותה לפגיעות בעורף, או כניסה ללבנון וחשיפת רגישותה לאובדן חיילים בהתשה קרקעית מתמשכת מול גרילה. המלכודת המבריקה של חזבאללה הותירה לכאורה לישראל שתי אפשרויות, כל אחת מהן גרועה לשיטתה.

כל רעיון מערכתי שישראל הייתה עשויה לגבש ב-12 ביולי 2006 היה חייב אפוא להביא בחשבון את בניין הכוח ואת תפיסת ההפעלה של חזבאללה, ואת טבע המערכה הנגזר מהם. בראייה זו ניצבו לפני ישראל ארבע חלופות בעלות היגיון פנימי, אף אם לכל אחת מהן היו כמובן גם חסרונות מהותיים:

א. להסתפק בתגובה סמלית להתקפת חזבאללה ולהבליג. אף אם יתברר שחטיפת החיילים לא תואמה עם איראן ולא הייתה פרי הערכה מוקדמת שתגרום למלחמה, הרי מלחמת לבנון השנייה הייתה עלולה לעכב ולסרב את המערכה הבינלאומית מול איראן בנושא הגרעין, ומול סוריה וחזבאללה בעניין רצח חרירי והחלטת מועצת הביטחון 1559, ולא היה נבון להתיר שינוי בסדר

היום שתגרום מלחמה ישראלית-לבנונית. הסוגיה העיקרית היא הרי סוגיית איראן, וממנה נגזרת המערכה בין המערב לבין איראן וסוריה על ההגמוניה בלבנון, ורק הנגזרת השנייה היא המערכה בין ישראל וחזבאללה. לפיכך היה אפשר למשל להמתין למיצוי המהלכים האמריקניים מול איראן ולהילחם בחזבאללה בעיתוי נוח יותר ולאחר הכנות הולמות.

ב. לוותר על יציאה למערכה כוללת עם חזבאללה, לאמץ מטרות מדיניות צנועות יותר, להימנע מהמלכודת שנטמנה בדרום

האמריקנית ולפיה בעידן טיל האוויר-אוויר אין עוד מקום לחמש מטוסי קרב בתותחים ולאמן טייסים בקרבות אוויר הדוקים, גישה שעלתה בנפילתם של מאות מטוסים בקרבות אוויר בווייטנאם; או הגישה

החדשות הרעות ממלחמת לבנון השנייה הן שנכשלנו. החדשות הטובות הן שכוחותינו בסדיר ובמילואים טובים ואמיצים, הם רק נבנו והופעלו בדרך לא נכונה

שרווחה אצל מקצת הישראלים אחרי 1967, ולפיה בעידן קרבות התנועה המשוריינים אין עוד צורך בחי"ר וכן שחיל האוויר יכול לשמש ארטילריה מעופפת, גישה שהתבררה כשגויה ב-1973.

מסוכן מאוד גם להתיר לנסיבות זמניות או הפיכות, או להשקפות פוליטיות להסיט מהכורח המקצועי-הענייני להיערך גם לתרחיש החמור מכול. ובמילותיו של בן גוריון: "אולם נניח כי מאמצי השלום שלנו יצליחו, ורוב מדינות ערב או גם כולן יכרתו איתנו בריתות שלום וידידות. גם אז עלינו להזהר מאשליה מסוכנת כי השלום יקיים את הביטחון שלנו. גם לאחר שייכתב וייחתם השלום בינינו לבין כל שכנינו, והחתמה תקוים ותאושר בגושפנקה של האו"ם, יעמוד הביטחון בראש דאגותינו".

תפיסת הביטחון הקלאסית של ישראל התבססה על מה שנקרא בשנות החמישים והשישים "מקרה הכול": בניית צה"ל להכרעה גם במקרה הגרוע ביותר, שמדינות ערב

חברות יחד ומפתיעות את ישראל במלחמה כוללת. אך היערכות ל"מקרה הכול" דורשת הקצאת משאבים אדירים, ולא ברור אם גם בעת שתפיסה זו הייתה מדיניות רשמית אכן עמדו מקבלי ההחלטות בדרישותיה. ואולם ישראל חייבת להיות מסוגלת לכל

הפחות להתמודד עם כל סוגי האיומים, ועם חלקם אפילו בו בזמן. אין לבלבל בין התרחיש שבעת מסוימת נראה סביר או בלתי סביר לבין ההכרח להיות מסוגלים להתמודד עם קשת סוגי האיומים ועם מלוא היכולות של

היריב, תהא אשר תהא הסבירות שמעריכים בזמן נתון את הכוונה המדינית להפעיל. הרי יכולות היריב הן נתונות, בעוד כוונותיו המדיניות עלולות להשתנות, והגורמים המעריכים עלולים לטעות בהבנתן.

בתוך קשת האיומים תופס חזבאללה מקום, אך עלינו להסתכל גם מעבר לכתפו. חזבאללה הוא יצור כלאיים, חלקו תופעה לבנונית שורשית אמיתית וחלקו שלוחם של המשטר באיראן ובסוריה. אין ספק שחזבאללה הוא גם חלק ממערכה רחבה יותר שמנהלת איראן נגד ישראל, והכוללת גם את פרויקט הטילים ואת פרויקט הגרעין ובמידה פחותה יותר גם טרור פלסטיני. עם זאת אין ישראל נלחמת באיראן. איראן הצליחה ליצור סכסוך א-סימטרי עם ישראל: היא יצרה באמצעות שלוחיה גבול משותף דה-פקטו עם ישראל (דבר שלמדה גם מישראל, בעניין הכורדים בעיראק), אך לישראל אין גבול משותף עם איראן. ישראל חייבת להשקיע מחשבה ומשאבים

בהתמודדות עם חוסר סימטריה זה ולחתור לאיזון אסטרטגי מול איראן בתחום העצימות הנמוכה/הבינונית. בראייה רחבה יותר, על ישראל לגבש אסטרטגיה כוללת ויזומה מול איראן ולא להסתפק בגלגול הבעיה לפתחם של האמריקנים.

שימור היכולת להתמודד עם כל סוגי האיומים הפוטנציאליים מחייב שגודל הכוח ותפיסת ההפעלה של זרועות הביטחון יהיו מוכנים למלחמה כוללת עם סוריה, למלחמה בחזבאללה ובחזית הפלסטינית, וזאת תוך קיום עתודה מטכ"לית חזקה למקרה של הסלמה בחזית נוספת ויצירת הרתעה מול איראן. למקרה שההרתעה תיכשל, אזי צריכה להיות היכולת להשיג יתרון מובהק בחילופי מהלומות עם איראן, וכאמור – יצירת איזון אסטרטגי בעצימות נמוכה/בינונית מול איראן. הזמן עד המלחמה הבאה עלול להיות קצר ולכן חייבת ישראל להיערך לכך במהירות, בשקדנות וביסודיות, תוך הגדלת תקציב הביטחון במיליארדי שקלים.

מלחמת לבנון השנייה הייתה במידה רבה "וייטנאם שלנו". כמו בוויטנאם ניסתה ישראל להכריע גרילה באש ובלי הפעלה מסיבית של הכוח, אלא הפעלתו בהדרגתיות מתגלגלת. האויב נהנה מעורף אסטרטגי במדינה שכנה שלא הותקפה, וצה"ל מצידו לא לחם כפי שניתן היה לצפות ממנו. החדשות הרעות ממלחמת לבנון השנייה הן שנכשלנו. החדשות הטובות הן שכוחותינו בסדיר ובמילואים טובים ואמיצים, הם רק נבנו והופעלו בדרך לא נכונה. יש גם חדשות טובות בכך שקיבלנו צלצול השכמה מהמציאות, והזדמנות לתחקר ולהשתפר.